LOKOVA POLITIČKA TEORIJA

Maida Bećirović-Alić

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru

Novi Pazar, Crna Gora

maida.becirovic-alic@uninp.edu.rs

Apstrakt

Džon Lok je jedan od najuticajnijih filozofa modernog doba. On je u svojim delima tvrdio da su svi ljudi slobodni i jednaki pred Bogom, i u tom smeru se trudio pobiti tvrdnje da je Bog stvorio ljude da bi bili podređeni volji monarha. Jedna od njegovih najvećih zasluga sastoji se u tome što je precizno postavio osnovno pitanje moderne filozofije o poreklu, granicama i izvesnosti znanja čime je definisan predmet teorije saznanja (epistemologije). Način na koji je odgovorio na to osnovno pitanje određuje poseban filozofski pravac – empirizam. Lokove političke ideje su izvršile izuzetne promene i u Evropi i u Američkoj revoluciji. Po Loku država nastaje društvenim ugovorom ali, suprotno Hobsu, Lok smatra da su ljudi po prirodi dobri i da je prirodno stanje bilo skoro pa identično, da bi zadržali to stanje ljudi se dogovaraju i dobrovoljno ustupaju deo svojih prava i tako nastaje država. Vrhovni suveren nije kao što je tvrdio Hobs država već narod. Ukoliko državna vlast uzurpira prava svojih građana i bude korumpirana, građani imaju pravo da takvu vlast zbace – opravdava pravo naroda na revoluciju. On zagovara podelu vlasti na zakonodavnu i izvršnu.

Ključne riječi: Džon Lok, politička teorija, teorija saznanja, empirizam, moderna filozofija

THE POLITICAL PHILOSOPHY OF JOHN LOCKE

Abstract

John Lock is one of the most influential philosophers of modern age. In his writings, he claimed that all men were free and equal in front of God, and in that direction he endeavored to rebel the claims that God created men to be subordinate to the will of the monarch. One of his greatest activities consists in precisely setting the basic question of modern philosophy of origin, boundaries and reliability of knowledge, which defines the subject of the theory of knowledge (epistemology). The way he responded to this basic question determines a particular philosophical direction - empiricism. Local political ideas have made remarkable changes both in Europe and the American Revolution. According to Lock, the state is formed by a social contract, but, in contrast to Hobbes, Lock finds that people are by nature good and that the natural state was almost simultaneously, in order to maintain this state of affairs by agreement and voluntarily transfer part of their rights and thus the state arises. Supreme sovereign is not as Hobs states as a nation but a nation. If the state authorities usurp the rights of their citizens and are corrupt, citizens have the right to execute such a power - justifying the right of the people to revolution. He advocates the division of power into the legislative and executive.

Keywords: John Lock, political theory, theory of knowledge, empiricism, modern philosophy

UVODNE NAPOMENE

Džon Lok je uživao veliku slavu osnivača empirizma, teorije saznanja i liberalizam. Živeo je do 1701. Najpre je radio kao kućni učitelj a potom je bio profesor univerziteta. Njegova glavna dela su: Ogled o ljudskom razumu, Dve rasprave o vladi, Pismo o toleranciji, Misli o vaspitanju. Džon Lok je pravi osnivač nove filozofske discipline gnoseologije tj. teorije saznanja (princip empirizma je otkrio već Bejkon a nastavlja Hops, a politička teorija saznanja je otkriće Spinoze). Po pitanju saznanja Lok se ne slaže sa Dekartom da u ljudskom razumu postoje urođene ideje (ideja Boga, pravde). Lok tvrdi suprotno: ljudski saznajni duh se rađa potpuno prazan poput prazne tablice (tabula rasa). Spoljašnji svet se doživljava time što najpre ideje senzacije tj. čulni utisci, potom ideje refleksije (naše misaono povezivanje tih utisaka) deluju na saznajni duh i tablica počinje da se ispisuje. Dakle ništa nije u razumu što pre toga nije bilo u čulima, ljudska saznanje započinje iskustvom ili čulnim doživljajem sveta, a tek potom ljudski razum organizuje čulne podatke.

“Godine pred revoluciju 1688.godine, kada bez ozbiljnog rizika Lok nije mogao da uzme ni teorijskog ni praktičnog učešća u engleskoj politici, proveo je u svom pisanju Ogleda o ljudskom razumu. Ovo je njegova najvažnije knjiga i knjiga na kojoj se njegova slava zasniva, ali njegov uticaj na političku filozofiju bio je tako velik i tako dugotrajan da se on može smatrati osnivačem filozofskog liberalizma, isto koliko i empirizma u teoriji saznanja.” (Rasel, 1998: 546)

Empiristi polaze od filozofskog stanovišta koje smatra da se naše naučne teorije mogu opravdati samo na podacima čulnog iskustva, i da one mogu posedovati samo određenu, veću ili manju, verovatnoću, odnosno da ne mogu biti potpuno izvesne. “Sve ideje potiču od senzacije ili od refleksije (razmišljanja). Zamislimo onda da je duh, kako kažemo, prazan beli papir bez ikakvih znakova na sebi, bez ikakvih ideja, kako on to do njih dolazi? Odakle mu ta velika zaliha koju je vredna i neobuzdana ljudska mašta naslikala na njoj u gotovo beskrajnoj raznolikosti? Odakle mu sva građa razuma i saznanja? Na to odgovaram jednom rečju: iz iskustva, na njemu se temelji svo naše saznanje i iz njega ona konačno proizilazi. Naša posmatranja, primenjena bilo na spoljne čulne predmete, bilo na unutrašnje radnje našeg duha, koje smo samo opazili i o kojima razmišljamo jeste ono što našem razumu daje svu građu za mišljenje. To dvoje jesu izvori saznanja iz kojih potiču sve ideje koje imamo ili koje od prirode možemo imati.” Radnje, kojima duša reflektuje (razmišlja) I razmatra, snabdevaju razum drugim nizom ideja, koje on ne bi mogao imati od spoljnih predmeta. To su opažanje, mišljenje, sumnjanje, verovanje, zaključivanje, saznavanje, htenje I sve različite delatnosti našeg vlastitog duha, kojih smo svesni I koje u sebi primećujemo te od njih dobijamo u svoj razum tako razgovetne ideje kao što ih dobijamo od predmeta koja deluju na naša čula. “On je smatrao da su u prirodnom stanju svi ljudi jednaki i da prema tome svako ima jednako pravo na život, zdravlje, svojinu i sreću. Država ne sme da zadire u prirodna prava građana i postoji da bi taj prirodni poredak zaštitila preko zakona koji će biti jednako primenjivani na sve. Građanima je ostavljeno da slobodno biraju između svega što država ne zabranjuje, a ona treba da zabranjuje što manje. Ako država ugrozi njihova prirodna prava, građani imaju pravo da se pobune protiv vlasti. Ovakve ideje postale su osnova liberalizma.”

ŽIVOT I DELO DŽONA LOKA

“Džon Lok je apostol revolucije iz 1688. godine, najumerenije i najuspelije od svih revolucija.” (Rasel, 1998: 546) Ciljevi koji su na početku izgledali skromni su se završetkom revolucije iz 1688. godine ostvarili na način da su mnogi smatrali da posle ovog uspeha, Engleskoj nije bila potrebna bilo kakva druga revolucija. Najveći deo radova Džona Loka pojavio se nakon 1688. godine. Njegovo glavno i najvažnije delo jeste *Ogled o ljudskom razumu*, ali isto tako njegova *Pisma o toleranciji* kao i *Rasprava o vladi* predstavljaju kapitalna dela u oblasti teorijske i političke filozofije. Lokov otac je bio puritanac koji se borio na strani parlamenta. Pred revoluciju 1688., Lok provodi u pisanju *Ogleda o ljudskom razumu*, to je ujedno i njegova najvažnija knjiga na kojoj se zasniva njegova slava, ali njegov uticaj na političku filozofiju bio je tako velik i dugotrajan, da se on može smatrati osnivačem filozofskog liberalizma isto kao i empirizma u teoriji saznanja. Može se reći da je Lok imao sreće da završi svoja najvažnija dela u trenutku kada vlast dolazi u ruke ljudi koji su delili njegova politička mišljenja. Njegove ideje i gledišta koja je zastupao tokom godina su poštovali i delili najjači i najuticajniji političari i filozofi, njegove političke doktrine ušle su u američki ustav i mogu se videti na delu kad god dođe do spora između predsednika i kongresa. Britanski i francuski ustav iz 1871. su se isto tako zasnivali na njegovim doktrinama. U praksi su bila korisna ne samo Likova dobro zasnovana mišljenja, nego čak i njegove greške. Cela Lokova filozofija se sastoji od izvesnih vrlina i izvesnih mana, a obe su bile podjednako korisne. On je u svojim delima izuzetno razborit i uvek spreman da radije žrtvuje logiku nego da postane paradoksalan, iznosi principe koji mogu dovesti do čudnih posledica kojih se Lok glatko uzdržava da ih izvede. Jedna Lokova karakteristika koju je preneo na ceo liberalni pokret jeste odsustvo dogmatizma, karakteristično je za njega da od prethodnika preuzima samo mali broj stvari koje smatra izvesnim, ali gde god se njegove teorije razlikuju od teorija prethodnika dolazi se do zaključka da je istinu teško utvrditi i da će razuman čovek u svom mišljenju zadržati izvesnu dozu sumnje. Lok se može smatrati osnivačem empirizma, koji uči da svo naše saznanje proizilazi iz iskustva. On smatra da ideje potiču iz čulnog oseta i svesti o delatnosti našeg sopstvenog duha koja se može zvati i unutrašnje čulo. Složene ideje nastaju kombinovanjem prostih ideja i kasnije, apstrahovanjem (zanemarivanjem posebnih karakteristika pripadnika određene vrste i zadržavanjem opštih, čime dobijamo pojam vrste) ili uočavanjem sličnosti ili razlika među njima. Među složene ideje spadaju i ideje o supstancijama. Kada razmišljamo o nekoj supstanciji, npr. zlatu mi spajamo ideje o metalu žute boje, određene tvrdoće i savitljivosti, sa nekom idejom o nečem podležećem (nekom supstratu) što nosi te osobine. Lok, međutim, naglašava da mi na taj način, iako saznajemo mnogo o stvarima, nikad ne saznajemo njihovu realnu suštinu. Ideje o supstancijama su uvek neadekvatne. Naše je znanje uvek hipotetičko, odnosno ono je pretpostavka koja uvek može biti opovrgnuta nekim novim iskustvom. Tu se jasno vidi razlika između empirizma i racionalizma. Dok u racionalizmu postoji jedna ili dve supstancije o kojima posedujemo potpuno jasne i izvesne ideje, u empirizmu se reč supstancija odnosi na stvari koje nas okružuju i o kojima možemo imati samo neadekvatne (nepotpune) ideje. Dok racionalizam smatra da je celinu i osnovu stvarnosti zahvatio preko nekih jednostavnih ideja, empirizam

izvan onoga što trenutno znamo videti otvoreno polje o kome ništa unapred ne možemo reći. Empirizam odustaje od metafizike. Neki putokaz ka realnoj suštini predmeta Lok je našao u razlikovanju primarnih kvaliteta – (oblik, kretanje, masa), za koje je smatrao da zaista postoje u predmetima u obliku u kojem ih vidimo, i sekundarnih kvaliteta (boja, toplota, ukus) za koje je smatrao da ne opisuju suštinu stvari, već da su više subjektivni doživljaji.” (Aaron, 1937: 78)

“Opšta definicija znanja kod Loka je da znanje nije odgovaranje naših ideja realnoj suštini stvari, nego opažanje slaganja ili neslaganja među idejama, npr. čulnih podataka dobijenih iz iskustva i naših teorija o tom iskustvu. Lok je na svoje doba snažno uticao i svojom političkom filozofijom. On je smatrao da su u prirodnom stanju svi ljudi jednaki i da prema tome svako ima jednako pravo na život, zdravlje, svojinu i sreću. Država ne sme da zadire u prirodna prava građana i postoji da bi taj prirodni poredak zaštitila preko zakona koji će biti jednako primenjivani na sve. Građanima je ostavljeno da slobodno biraju između svega što država ne zabranjuje, a ona treba da zabranjuje što manje. Ako država ugrozi njihova prirodna prava, građani imaju pravo da se pobune protiv vlasti. Ovakve ideje postale su osnova liberalizma.” (Dunn, 1995: 7)

Lokov uticaj na političku misao je bio nemerljiv, jer je detaljno razradio prirodno pravo, čiji pojedini delovi iznenađuju i smislu da kaže da u zarobljenici u pravednom ratu robovi poprirodnom pravu, kao i to što navodi da svaki čovek ima pravo da kaznina pada na sebe ili na svoju imovinu čak i smrću. “Novi vek donosi drugačiji trend u razvoju političke misli, na pretpostavci prirodnih prava i društvenog ugovora, razvijaju se teorije ograničavanja vlasti kako bi ona služila svrsi za koju se pretpostavlja da je uspostavljena. Politička misao se koncentriše na teorije demokratije, ograničenja vlasti, vlade po pristanku (Lok), vladavinu većine. Ako država ne štiti prirodna ljudska prava na život, slobodu i svojinu, pravo je građana da je svrgnu revolucijom. Ove liberalne ideje od Altuzijusa, Loka, Monteskeja, “Federalista”, našle su svoj praktični izraz u Američkoj i Francuskoj revoluciji koje su i inspirisali.” (Stanovčić, 2006: 27)

LOKOV UTICAJ NA POLITIČKU MISAO

“U galeriji istorijskih portreta, Džon Lok je čovek koji je imao mnogo lica, a kako kažu istoričari i filozofi, ta lica su imala po nekoliko maski. Postoji mnogo analiza njegovog lika i dela, neke od njih ga definišu kao ključnu figuru u priči koja otkriva skrivenu istinu evropske istorije. Pokušaj da se dođe do objašnjenja o tome zašto je Lok određene stvari rekao, napisao ili objavio je težak posao, međutim analizom njegovog najznačajnijeg dela Dve rasprave o vladi, dobijamo mnogo odgovora i razjašnjavamo mnogo nejasnih činjenica.” (Lok, 2002: 237)

Da bismo pravilno razumeli političku vlast i izveli njeno poreklo iz njenog izvora, moramo da razmotrimo u kakvom su stranju svi ljudi po prirodi, a to je stanje savršene slobode da određuje svoje radnje raspolazu svojim posedima i ličnostima kako smatraju da je prikladno u granicama prirodnog zakona, a da ne pitaju za dopuštenje nekog drugog čoveka ili da zavise od njegove volje. On takođe objašnjava da je stanje jednakosti takvo da su vlast i jurisdikcija uzajamni i da niko nebi smeo

imati više vlasti od drugoga, jer sama priroda stvara takav zakon, osim u slučaju da Bog postavi jednog iznad drugog očiglednom naredbom. Prirodni zakon mora biti poštovan po Loku, što zahteva očuvanje svih ljudi gde je i samo izvršenje tog zakona predato u ruke svakog čoveka, na osnovu čega svako ima pravo da kazni prekršioca u meri kojom bi se sprečilo dalje kršenje. Ova doktrina, da u prirodnom stanju svako ima izvršnu vlast zakona, je imala i najviše kritika od strane neistomišljenika međutim Lok im odgovara da su i apsolutni monarsi samo ljudi a niko nema ni najmanju slobodu da ispituje ili kontroliše one koji izvršavaju njegovu volju.

Lokove političke ideje su izvršile izuzetne promene i u Evropi i u Američkoj revoluciji. On je živio u veoma bitnom vremenu za englesku politiku. Građanski rat, restauracija, kriza isključenja i slavna revolucija sve se dogodilo tokom njegovog života. Veći deo svog života, Lok je imao administrativne položaje u vladi tako da je imao uticaj na žnji na savremene debate u političkoj teoriji. S tim u vezi, nije iznenađujuće što je napisao niz radova o političkim pitanjima. U ovom polju, Lok je najpoznatiji po svojim argumentima u korist religijske tolerancije i ograničene vlade. Danas su ove ideje uobičajene i široko prihvaćene. Ali, u Lokovom vremenu, bili su veoma inovativni, čak i radikalni. Po Loku država nastaje društvenim ugovorom ali, suprotno Hopsu, Lok smatra da su ljudi po prirodi dobri i da je prirodno stanje bilo skoro pa identično, da bi zadržali to stanje ljudi se dogovaraju i dobrovoljno ustupaju deo svojih prava i tako nastaje država. Vrhovni suveren nije kao što je tvrdio Hops država već narod. Ukoliko državna vlast uzurpira prava svojih građana i bude korumpirana, građani imaju pravo da takvu vlast zbace – opravdava pravo naroda na revoluciju. On zagovara podelu vlasti na zakonodavnu i izvršnu, a treći deo vlasti, tj sudsku vlast predložiće Monteskije. On je tvrdio da svaki čovek ima prava kao što su pravo na život, slobodu i imovinu nezavisno od zakona ili mesta na kom se nalaze. Lok je tvrdio da su ljudi prirodno slobodni i jednaki i to mora biti srž ideje svake države, jer upravo ti ljudi prenose neka svoja prirodna prava na državu da bi obezbedili stabilniji i uređeniji život. Budući da vlada postoji da bi zaštitila prava naroda i promovisala dobro, ukoliko ne ispune taj cilj odgovorni ljudi moraju biti smenjeni i na njihovo mesto moraju doći drugi koji će pokušati zaštititi interes naroda. Iz tog razloga jako bitan segmenat Lokove političke filozofije je revolucija. On takođe zagovara princip vladavine većine i razdvajanje zakonodavne i izvršne vlasti. Lok u svojim delima kritikuje princip prinude, koji se nikako ne sme koristiti da bi se izvršila volja monarha. Stanje rata i ropstvo svrstava u negativne pojave ali daje mišljenje o tome kako se treba ponašati u takvim situacijama kako nalaže prirodno pravo.

Najznačajniji koncept u političkoj filozofiji Loja jeste njegova teorija prirodnog prava. Koncept postojanja prirodnog zakona postojao je dugo pre Loka kao način izražavanja ideje o postojanju određene moralne istine koja se primenjuje na sve ljude. Najveći kontrast prirodnom pravu jeste pozitivno pravo koje je konvencionalno i kao takvo se suprotavlja prirodnom pravu. Prirodno pravo se takođe razlikuje od Božjeg zakona jer se ono odnosi na one zakone koje je Bog direktno otkrio putem proroka. Prirodno pravo se može otkriti samim razumom i primenjuje se na sve ljude. Budući da prirodno pravo naglašava dužnosti ali i privilegija i potraživanja koje pojedinac ima. Mnogi mislioci smatraju da je Lok istakao pravo na život, slobodu i imovinu, ali i na obaveze koje imamo prema drugim ljudima. U tom smislu se ističe da je Lok spoznao osnovnu dužnost očuvanja čovečanstva. Kada govori o početku političkih

društava posebno ističe da nema primera u istoriji ljudskog društva da su se ljudi koji su nezavisni i jednaki međusobno sastali zajedno i na ovaj način započeli i uspostavili vladu jer su svi rođeni pod vladom kojoj treba da se potčine.

Dakle, prema ovom mišljenju, vlade su pokrenule građani tih vlada. Ovo ima niz veoma važnih posledica. Po ovom mišljenju, vladari imaju obavezu da odgovaraju na potrebe i želje ovih građana. Štaviše, prilikom uspostavljanja vlade građani su se odrekli nekih, ali ne sva svih prvobitnih prava. Dakle, nijedan vladar nije mogao da potvrdi apsolutnu moć nad svim elementima života građana. Ovo je napravilo važno mesto za pojedinačna prava ili slobode. Konačno i, možda, što je najvažnije, vlada koja nije uspjela adekvatno zaštititi prava i interese svojih građana ili vladu koja je pokušala da prekorači vlast, ne bi mogla izvršiti zadatak za koji je stvoren. Kao takvi, građani bi mogli imati pobunu i zameniti postojeću vladu sa onom koja bi na odgovarajući način izvršio dužnosti osiguranja mira i građanskog poretka uz poštovanje individualnih prava.

“Imovina je vrlo istaknuta u Lokovoj političkoj filozofiji i prema njemu, ona je glavni razlog za instituciju građanske vlasti. Govoreći o svojini u Drugoj raspravi o vladi Lok kaže: „To zlo zaslužuje ime zatočeništva, koje nas drži podalje jedino od močvara i provalija.” Ili, savremenim jezikom rečeno: „Ako neko postavi ogradu kako bi nas sprečio da upadnemo u živi pesak ili padnemo s litice, ne bi trebalo da to nazivamo ograničavanjem svoje slobode.” Lokov stav je da, kako niko pri zdravom razumu ne bi želeo da upadne u živi pesak ili padne s litice, sprečavanje takvih stvari ne predstavlja stvarno ograničavanje njegove slobode. To zvuči logično ako smatramo da se sloboda sastoji u tome da činimo ono što bismo činili da smo pri zdravom razumu. Dvorkinov stav je da, kako veoma bogati, pre svega, nemaju pravo na sve svoje vlasništvo, oduzimanje jednog dela tog vlasništva ne predstavlja, u stvari, ograničavanje njihove slobode. To je logično ako smatramo da se sloboda sastoji u činjenju onog na šta imamo pravo ili za šta imamo moralno opravdanje”. (Swift, 2008: 85)

U Lokovoj teoriji vlasti ima malo toga što je originalno. U tome Lok liči na većinu ljudi koji su se proslavili sa svojim idejama po pravilu, čovek koji pravi dođe na neku novu ideju, toliko je ispred svog vremena da ga svako smatra ludim, tako da ostaje nepoznat i ubrzo pada u zaborav. Zatim, postepeno svet postaje spreman za novu ideju i onaj čovek koji je objavi u povoljnom trenutku, dobija sva priznanja. U odnosima između država, kao što Lok ističe, važno je prirodno pravo. U kojim okolnostima je rat opravdan? Sve dotle dok ne postoji međunarodna vlada, odgovorna ovo pitanje je čisto etičke, a ne pravne prirode, na njega se mora odgovoriti na isti način kao da je u pitanju pojedinac u stanju anarhije.

Teorija koju Lok zastupa smatrala je da građanska država jeste rezultat ugovora i da ona nije rezultat božanskog autoriteta. On smatra da je politička vlast pravo da se stvaraju zakoni, uključujući i smrtnu kaznu, a i sve manje kazne za regulisanje i učuvanje svojine, i za zloupotrebu sile zajednice u izvršenju takvih zakona, kao i za odbranu državne zajednice od spoljne povrede, a sve to za opšte dobro. Apsolutna monarhija po njemu nije oblik građanske vlasti, jer ne postoji neutralni autoritet koji odlučuje u sporovima između monarha i nekog podanika, u stvari monarh je u odnosu na svoje podanike još u prirodnom stanju. Građansko društvo znači vladavinu većine,

osim ako se ne postigne saglasnost. Početak političkog društva zvisi od pojedinaca da se udruže i naprave društvo.

“Lok je mogao da koristi teoriju o prirodnim pravima i vladu stvorenom ugovorom da bi obavio niz važnih zadataka. Mogao bi ga koristiti kako bi pokazao zašto pojedinci zadržavaju određena prava čak i kada su podložni vladi. Mogao bi ga koristiti kako bi pokazao zašto su despotske vlade koje su pokušale da preterano krše prava svojih građana bile loše. I on bi mogao da koristi da pokaže da građani imaju pravo na pobunu u slučajevima kada su vlade na određene načine propale. To su moćne ideje koje i danas ostaju važne.” (Harris, 1994: 48)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Džon Lok, kao jedan od najuticajnijih filozofa modernog doba je ponudio analizu ljudskog uma i sticanje znanja. On je ponudio empiricističku teoriju prema kojoj se mogu steći ideje kroz iskustvo življenja i bivstvovanja u svetu. Um onda može da ispituje, uporede i kombinuje ove ideje na brojne načine. Znanje se sastoji od posebne vrste odnosa između različitih ideja. Lokov naglasak na filozofskom pregledu ljudskog uma kao preliminarog filozofskog istraživanja sveta i njegovog sadržaja predstavljao je novi pristup filozofiji, koji je brzo stvorio niz pretvarača, posebno u Velikoj Britaniji. Iz svega navedenog može se zaključiti da je on bio pobornik velikih kapitalista, kako onih koji su bili društveno suvereni, tako i onih koji su bili društveno inferiorni u odnosu na njih, ali ovo bi bilo samo pola istine. Kod njega se mogu naći, jedna pored druge i međusobno nepomirljive teorije razvijenog kapitalizma kao i one koje u osnovnim crtama naznačuju gotovo socijalistička shvatanja. Teorija o podeli vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku je vrlo značajna i za moderne političke sisteme, a Lok ju je jasno formulisao. U celini, Lokova politička filozofija je bila pogodna i korisna sve do industrijske revolucije, posle toga ona sve više postaje neposobna da svlada važne problem u tadašnjem društvu.

Ovaj rad sadrži niz fokusiranih diskusija o važnim i široko divergentnim, filozofskim temama. U politici, Lok je najpoznatiji kao zagovornik ograničene vlade. On koristi teoriju o prirodnim pravima tvrdeći da vlade imaju obaveze prema svojim građanima, imaju ograničene ovlasti i na kraju mogu biti srušene od strane tih istih građana pod određenim okolnostima. Takođe je pružio moćne argumente u prilog religijskoj toleranciji. Ako se jednom osnuje međunarodna vlada, veći deo Lokove političke filozofije ponovo će biti upotrebljiv, iako ne onaj njen deo koji se bavi privatnom svojinom. Cilj ovog rada je bio pokušati dati širok pregled svih ključnih oblasti Lokove političke misli i njegov uticaj i doprinos na savremenu političku teoriju.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aaron, Richard, John Locke, Oxford: Oxford University Press, 1937.
2. Adam Swift, Politička filozofija – vodič za studente i političare, CLIO, Beograd, 2008.
3. Bertrand Rasel, Istorija zapadne filozofije, Beograd, 1998.

4. John Dunn, *The political thought of John Locke*, Cambridge University Press, 1995.
5. Harris, Ian. *The Mind of John Locke*. CUP: Cambridge, 1994.
6. Džon Lok, *Dve rasprave o vladi*, Utopija, Beograd, 2002.
7. Vojislav Stanovčić, *Politička teorija*, tom I, Službeni glasnik, Beograd, 2006.

RESUME

John Lock, as one of the most influential modern philosopher, offered an analysis of the human mind and acquiring knowledge. He offered an empirical theory according to which ideas can be gained through the experience of living and being in the world. Mind then can examine, compare and combine these ideas in many ways. Knowledge consists of a particular kind of relationship between different ideas. Lock's emphasis on philosophical examination of the human mind as a preliminary philosophical research of the world and its content was a new approach to philosophy, which quickly created a series of converters, especially in the UK. From all of the above it can be concluded that he was the supporter of the great capitalists, both those who were socially sovereign and those who were socially inferior to them, but this would be only half the truth. It can be found, alongside the other, and mutually irreconcilable theory of developed capitalism, as well as those that in the main lines indicate almost socialist views. The theory of the division of power into legislative, executive and judicial is also very important for modern political systems, and Lock has clearly formulated it. On the whole, Lock's political philosophy was suitable and useful until the industrial revolution. After that, it became increasingly irreplaceable to overcome the important problem.

This paper contains a series of more focused discussions of important and widely divergent, philosophical themes. In politics, Lok is best known as the advocate of a limited government. He uses the theory of natural rights to claim that governments have obligations to their citizens, have limited authority over their citizens, and eventually they can be culled by citizens under certain circumstances. He also provided powerful arguments in support of religious tolerance. Once the international government is established, most of Lock's political philosophy will again be usable, although not the part of it that deals with private property. The aim of this paper was to try to give a broad overview of all key areas of Lock political thought and its influence and contribution to contemporary political terrorism.